

Richa

David Carlsson

Ricka

ROPARFLICKAN

Skandinaviska Bokförlaget

I samband med att David Carlsson år 1978 publicerade boken *Roparna* om roparrörelsen, skrev han också ett manus om roparflickan Ricka som dock aldrig blev publicerat. *Ricka – roparflickan* ges ut tillsammans med *Roparna* med anledning av att boken har gjorts aktuell genom filmen *Barfota Rop*.

barfotarop.se

Filmen bygger inte på boken men är inspirerad av författarens forskning om och historiska exempel på ropare.

I vissa fall har språket i författarens manus moderniserats. Bibelcitats är återgivna med nuBibelns översättning.

NuBibeln Copyright © 2015 av Biblica, Inc.®

Utgiven med tillstånd från Biblica, Inc.®

Alla rättigheter förbehållna över hela världen.

© Skandinaviska Bokförlaget 2019

Redaktörer: Birgitta Kazen och Karin Rudholm

Formgivning: Rainer Refsbäck

Foto omslaget: Anton Fors

Tryck: EuroDream, Serbien 2019

ISBN 978-91-7256-419-0

skandinaviskabokforlaget.se

Historisk bakgrund

Det historiska sammanhanget kring den berättelse som du kommer att läsa här är en mörk del av Sveriges historia. Under början av 1800-talet, innan folkrörelsernas tid då bl.a. nykterhets- och frikyrkorörelserna uppstod, levde många svenskar under fattiga och svåra förhållanden. Alkoholmissbruket bredde ut sig i stor omfattning. Det rådde inte heller religionsfrihet. Det var t.ex. förbjudet för vanligt folk att samlas och läsa Bibeln tillsammans om inte prästen var med. Inte sällan var kyrkans präster en del av problemet med alkoholmissbruket och andra övergrepp som de fattiga drabbades av.

Under början av 1840-talet uppstod ett märkligt fenomen. Barn börjar protestera mot det som sker i deras hem och samhällen. På olika platser, okända för varandra, börjar de predika mot missbruk, övergrepp och det moraliska förfallet i socknen. Dessa barn kallades ropare eller bättringsropare. Du kan läsa mer om roparna i boken *Roparna* av David Carlsson.

Författaren David Carlsson ville med den här boken om Ricka ge mer liv, tankar och känslor kring ett av de roparöden han stötte på i sin forskning om roparna. Kyrkböckerna, domstolsprotokollen och tidningsnotiserna ger en del fakta om roparnas öden, men ofta inte en fullständig bild av hur barnen kan ha upplevt sin situation. Författaren utvecklar ett av roparbarnens upplevelser i den här fiktiva berättelsen som bygger på verkliga händelser.

Utgivarna

Innehåll

Historisk bakgrund	5
Innehåll	7
På väg till roparmötet	9
Konungens befallningshavande	17
Ricka blir ropare	22
Prästfrun talar ut	31
Ricka illa ute	35
Och prästen reste sig sakta	45
Resan till sjukhuset	49
Ricka kommer tillbaka	55
Resan till släkten	61
Tillbaka igen	65
Till främmande land	68

På väg till roparmötet

Februarisolén lyste milt och vänligt över den småländska bygden. Det kunde verkligen behövas. Vintern hade varit kall och snöfattig, och det hade varit svårt att få fram ved och timmer ur skogarna. Men kärr, mossar och sjöar var väl tillfrusna, så det var lätt att ta sig fram med häst och släde. Och den vintern åkte man mycket hit och dit i socknarna. Ja, mer än vanligt. Roparna hade möten i stugorna, och ibland var det riktiga folkvandringar till vissa platser.

Precis som vintern hade varit kall och blåsig hade det också varit kallt och dragigt i torparstugorna. De såg gråa och urblekta ut i vintersolen. Men nu hade det plötsligt blivit bättre väder. Det verkade nästan som om våren redan hade kommit. Barnen samlades vid söderväggarna och lekte. Det var så härligt med solskenet, tyckte de. Det värmde och gjorde gott och dämpade den stygga hostan som många barn kämpade med. Tuberkulosen, eller lungsoten som den kallades, och även engelska sjukan härjade i många hem. Men när solen kom kravlade sig många ändå ut ur stugan på sina krokiga armar och ben; bleka, snoriga och rödögda. De hade inte haft kläder nog för att kunna vara ute under vintern utan hade för det mesta varit inne – nästan som korna i ladugården. Många av barnen var också magra och eländiga. Köttinorna hade länge stått gapande tomma med bara litet saltlake på botten.

Och brödkakorna på spettet i taket måste för det mesta ransoneras. Ibland blev skörden dålig, och det var inte lätt att baka av mjölet man fick. Brödet blev ofta degigt, och när det torkade blev det som en "stålrand" inuti. Den var inte lätt ens för de kraftigaste tänder att knäcka. Men barnen sög på brödet tills det så småningom blöttes upp och kunde sväljas. De som hade bra tänder gnagde som råttor tills det inte fanns något kvar. Tandvården var inget vidare, och många blev tandlösa redan som unga. Särskilt svårt var det för mammorna som fick det ena barnet efter det andra. För att få i sig brödet fick de lägga det i vatten eller dricka för att mjuka upp det.

I den bleka februarisolen gick två flickor – Kristina och Fredrika, som kallades Ricka. Läderskorna knarrade. Under vintern brukade man använda näverbottnade becksömsskor. Men eftersom det var ett så välsignat tidigt och vackert vårväder hade de tagit på sig läderskor.

De var inte ensamma på den slingrande vägen. Den ena vagnen efter den andra körde förbi. Det var mest känt folk från socknen, men också utsocknes. De magra hästarna drog och slet i backarna. Inte minst eftersom många bönder gärna ville visa att deras hästar var ett strå vassare än de andras. Vägen var smal, och flickorna fick ofta hoppa ut i dikesrenen för att inte bli påkörda.

Det var tydligt att alla hade samma mål, och flickorna visste vart de var på väg. Hos bonden Johan arbetade en roparepiga som predikade och sjöng så innerligt vackert, så det var alldeles omöjligt för folk att stanna hemma. Man *måste* lyssna till henne. Hon var inte gammal, sexton år bara. Men folk menade att det hon sa, det hade de aldrig hört prästen predika om. Nog hade man hört talas om att man i en del socknar i Småland hade satt upp plakat med stränga förbud. Roparna förbjöds att uppträda och pre-

dika för folk, och de som gick och lyssnade på dem hotades med stränga straff. Men i deras egen socken hade de ännu inte sett några kungörelser från överheten.

Flickorna hade lång väg att gå innan de kom fram till Johans gård. Den yngsta av flickorna, Ricka, var bara fjorton år gammal. Hon hade vackra ögon och ett smittande skratt, och rösten var klar. Den andra flickan var kanske tre år äldre, men såg inte lika bra ut. Medan de gick pratade de om roparna. Vid den tiden pratade *alla* om roparna, vare sig de var präster, länsmän, bönder eller torpare. Man pratade om dem när man träffades för att leka och dansa, vid kalas, barndop och begravningar. Roparna, det var ungdomar, både pojkar och flickor, som predikade. Ja, det fanns ropare som bara var barn, inte mer än fyra och sex år gamla. De predikade och varnade folk för den kommande domen, för synd, stöld och superi.

Flickorna traskade vägen fram. Kristinas skor var egentligen för små och fötterna började bli ömma. Så hon försökte prata för att glömma obehaget.

– Alla gamla kärringar ska Satan ta, det är då en sak som är säker, för det säger både roparna och läsarna.

– Inte heller, sa Ricka. Det förstår du väl att det bara är prat. Jag har arbetat hos Anders och Lotta i två år nu, och som du vet är de läsare. Men något sådant har jag aldrig hört talas om. Nää – inte något så tokigt inte.

– Det är väl inte så tokigt. Ska sådana som Britta i Lillskogen, eller Augusta, få komma till Gud kanske? Då kan ju vem som helst få komma till himlen vet ja, utan vare sig bättring eller omvändelse. Britta som satte trollskott på Jons pojke. Hon fick honom att bli rejält sjuk, minsann.

– Ja, inte sådana som du räknar upp, trollkärringar och sådana som Bibeln fördömer. Men det finns ju annat gammalt folk. Hyggligt folk. Förresten är det väl *Gud* som bestämmer vilka som ska bli räddade.

– Ditt husbondfolk har frågat om inte jag ska bli läsare, sa Kristina. Men det kommer jag ju aldrig att bli. Men jag vet nog varför de pratar om den saken. De vet att jag tog med dig på dans strax efter att du blev konfirmerad.

– Men Ricka, jag kan inte förstå att du orkar vara med nästan varje gång det är dans.

– Jag vet, sa Ricka, både min käre far och kära mor är rädda för att jag ska råka illa ut, till både kropp och själ. Och det kan nog lätt hända. Om det inte vore så mycket brännvin och slagsmål på danserna skulle det vara mycket roligare.

– Och så mycket horeri, insköt Kristina. Anna, du vet, hon ska få barn nu till våren. Det är ett minne från en sommardans. Och hon vet väl inte ens vem som är pappa till barnet. Hon kommer att få sitta på fattigstugan, stackarn, och gå på socknen och tigga.

– Ja, pojkarna fyllde henne väl med brännvin, och sedan visste hon inte vad de gjorde med henne.

Solen sken och en tidig vårlärka slog en drill i skyn. Flickorna tyckte att det var roligt att leva, fast de bara var fattiga pigor som tidigt hade varit tvungna att flytta hemifrån för att arbeta hos främmande människor.

Men fast allt nu var leende och vackert och naturen liksom gjorde sig i ordning för att glädja människorna med sin skönhet, så ruvade kyla och mörker i mångas sinnen och hjärtan. Man längtade efter något nytt, efter ljus och frid i sitt inre. På en del håll hade det uppstått s.k. läsare. Det var underliga människor

som till och med menade att man inte skulle supa, för det tog fram det allra sämsta hos människorna.

De läste i stället Bibeln och andra andliga böcker. De hade bö-nemöten i stugorna och prisade Gud. De påstod att de var så lyck-liga som man nu kunde bli i den här världen. Fast prästerna och en del av deras grannar tyckte inte om dem. Det var mest fattigt folk som var läsare. Storbönder och herrskapsfolk blev det sällan.

Och så hade roparna börjat predika. Fast det tyckte inte ens alla läsarna om. För det var inte tillåtet. Enligt den gamla lagen, eller konventikelpakatet, som den kallades, förbjöds alla slags religiö-sa sammankomster som inte leddes av en präst. Så myndigheterna började förfölja roparna, vare sig de var barn eller ungdomar. Och då kom ju även läsarna liksom i skottgluggen.

Roparna predikade mot all sorts synd: superi, kortspel, hore-ri, stöld, högfärd, detta att tro sig vara bättre än alla andra för att man var rik eller hade vackra kläder. De talade skakande ord om domen som skulle komma, om alltings slut, om himmelrikets stora glädje och helvetets plåga. Men det underligaste av allt var att det var *barn* som predikade. Det var både pojkar och flickor, men mest flickor. Lena var 11–12 år, Lill-Kari var i sexårsåldern och Pilkvists pojke och Svens flicka var fyra år. Ändå kunde de citera Bibelns ord: "Frukta Gud och ge honom ära; ty stunden är kommen till hans dom." Och trots att barn i vanliga fall brukade vara så blyga när det kom främmande att de knappt vågade säga någonting, så predikade dessa barn nu med hög röst om bättring. Det var därför de kallades ropare eller bättringsropare.

När flickorna gick förbi prästgården tittade Ricka envist bort över fälten.

– Vad stirrar du på? Jag kan då inte se något konstigt, sa Kris-tina.

- Jag känner mig rädd varje gång jag går förbi här.
- Ser du spöken mitt på ljusa dagen?
- Nej, men jag vill inte att prästen ska se mig, om han är hemma.
- Du är ju hans konfirmationsbarn. Är det för att du inte vill att prästen ska se att du går till ett roparmöte, eller?
- Jag tycker inte om honom. Han bar sig dumt åt mot mig en gång när han var full.
- Äh, det är väl inte så farligt. När man är full kan man ju göra både ett och annat som man egentligen inte menar.
- Men Kristina, har du inte hört vad som hände med Storgårds-Erik? Han blev så full att han inte visste vad han gjorde. Det blev slagsmål och han stack ner en karl med en kniv. Han ville inte dricka, men man tvingade honom och han blev alldeles galen av brännvinet. Så länsman kom och tog honom till häktet.
- Du vet inte vad du pratar om. Vad skulle den fattige leva av om han inte fick bränna brännvin att sälja och få in lite pengar? Och Storgårds-Erik brukade ju inte använda något starkt. Så går det för sådana där fega stackare som inte vill supa. De tål ju ingenting.
- Men borde inte en präst veta bättre? Borde inte prästen vara ett gott exempel? Vår präst brukar ju aldrig vara riktigt nykter, inte ens när han har konfirmander eller när han predikar i kyrkan. Jag förstår inte hur man kan undervisa då. Och veta vad som är rätt och fel.

Kristina svarade inte. Hon försvarade alltid dem som gjort något när de var fulla. Och Ricka visste varför. Kristina tyckte själv om att ta sig en sup ibland.

De hade kommit till utkanten av prästens ägor. Här hade prästen ett bränneri. Han tyckte det var bättre att ha det en bit bort från prästgården eftersom svinstian låg bredvid bränneriet. Grisarna blev feta av all sädesdranken, resterna efter alkoholtillverkningen, som de fick äta. Nu låg de belåtet grymtande, utsträckta i det svala solskenet.

Flickorna stannade och såg på grisarna.

– En sådan där skulle inte få plats i vår fläsktina, skrattade Kristina. Annat är det med vår julgris. Den hinner inte bli så värst stor förrän all småpotatisen är slut.

– Småpotatis är det väl inget fel på, sa Ricka. Men tycker du inte att det är både synd och skam att förstöra så mycket säd till brännvin? Och att ge grisarna en del? Tänk om prästen hade kört ett par säckar korn till Maja i Bråten i stället. Då hade hennes småungar inte behövt vara magra som skelett nu och så svaga att de knappt kan stå på benen. Det är inte så lätt för Maja att tigga ihop tillräckligt med mat till både dem och sig själv.

– Det hörs på dig att ditt husbondfolk är läsare, svarade Kristina torrt.

– Sedan prästen gav mig nattvarden har jag inte varit i kyrkan en enda gång, sa Ricka. Men jag har varit med alla gånger jag bara orkat som vi träffats för dans och lek. Tycker du inte att det är bra skumt att det inte är förrän man har gått och läst för prästen och tagit nattvarden som man får vara med på allt möjligt syndigt?

Det var skönt att få stanna litet och vila sig, även om det råkade bli just framför svinstian. Läderskorna var torra och hårda att gå med och klämde här och där. Men de tröstade sig med att det inte var långt kvar till mötesgården. Och ville man vara litet fin så fick man ju också betala för det.

– Man skulle ha tyskskor, sa Kristina och kände på foten som gjorde särskilt ont. De är lätta och bra att gå i.

– Och fina! sa Ricka.

– Finheten får man på köpet. Men har du hört att grannens dräng där hemma, han som blev väckt på ett roparmöte, gick och grävde ned sina fina läderskor. Det var det första han gjorde när han kom hem. Han sa att han dansat så mycket i de skorna att han inte ville ha dem kvar.

– Vilken tokstolle! ropade Ricka. Då hade det varit bättre att han gått och rivit ned prästens bränneri. Om han sagt till mig skulle jag gärna ha hjälpt honom. För präster ska vara nyktra. Min käre far har talat om för mig att det står i Bibeln om det. Det tycker jag att prästerna borde ha läst någon gång.

– Fast skorna var ju drängens egna, fortsatte Kristina, så med dem fick han ju göra som han ville. Men man får inte göra våld på någon annans egendom. Om du hade hjälpt drängen att riva bränneriet så hade inte bara drängen hamnat i fängelset för det. Du skulle garanterat ha hamnat där också.